

БИО САМ ПАРТИЗАНСКИ ЛЕКАР

У почетку устанка сам био лекар Посавског одреда у околини Београда. Како сам био у шпанском грађанском рату, имао сам доста хирушког искуства, па сам убрзо формирао и хирушку екипу. У екипи су биле Борка Демић, Сека Вићентијевић и друге. Нешто касније, кад смо се повлачили према Ужицу, у почетку немачке офанзиве, на Дебелом брду, између Ваљева и Ужица спојили су се рањеници Посавског и Ваљевског одреда. Имали смо укупно између 40 и 50 рањеника. Међу лекарима била је и моја сестра Јулка. Како смо оскудевали у лековима и другом санитетском материјалу, отишао сам у Ужице да покушам да снабдем болницу и одвео групу рањеника.

Били су то последњи дани октобра кад сам дошао у ослобођено Ужице, где је тада радио Врховни штаб партизанских одреда. Јавио сам се команди места да тражим лекове и санитетски материјал. Команда места јавила је то Врховном штабу. *И* Тито ме позвао у Врховни штаб. Кад се кратко информисао о стању наше болнице на Дебелом брду и о мојим захтевима, друг Тито је рекао да би било добро да останем у Ужицу и да будем санитетски референт. Одговорио сам, колико се сећам, овако:

— Ја сам хирург, друже Тито, штета, би била да? радим организацијске послове, али познајем двојицу лекара који би тај иосао боље од мене водили: Благоје Нешковић и Гојко Николиш, такође шпански борац који је, поред осталог, и добар организатор.

Тито ми је рекао да Нешковић не би могао, јер је на валском задатку у Србији, а да не познаје доктора Николиша и да не зна где се сада налази. Рекао сам да сам јуна био с њим у Београду, али сам сигуран да је он негде у неком одреду у Србији.

Друг Тито ме ипак привремено задржао у Ужицу ради неких послова. Већ сутрадан сазнао сам да треба да идем на Златибор због смештаја рањеника. Отишли смо Митар Бакић, Владимир Де дијер и ја да испитамо могућности око смештаја рањеника. Нас тројица смо ишли од виле до виле, од куће до куће, од кафане до кафане и процењивали. Сећам се да смо проценили да можемо сместити око 600 рањеника и то смо реферисали Врховном штабу.

Пошто сам знао да у Ужицу има и једна мања текстилна фабрика, предложио сам другу Титу да би ту фабрику требало преоријентисати да највећим делом производи газу неопходну за лечење и негу рањеника, а да се откупе и веће количине платна у продавницама у ту сврху. Тај предлог је прихваћен и за кратко време ова текстилна фабрика давала је, поред осталог, довољно газе за све болнице и одреде. Од друга Тита сам сазнао да треба да проради и наша партизанска радио-станица, међутим, док сам био у Ужицу она није прорадила. На растанку друг Тито ми је поклатио једну пушку гхартизанку на чијем је кундаку било испи-сано „Доктору Ђури — Тито“.

Добило сам санитетски материјал за болницу и камион да га превезем, па сам тога дана већ био у Љубовији. Јавио сам се команданту места Аци, кога сам познавао као храброг и доброг борца из Рађевске чете која је у почетку имала чак четири лекара: Краус, Јулка, Драган Јовановић и ја. (Аца је заробљен у првој офанзиви и одведен у Норвешку, али је све ратне невоље преживео и сада живи у Ваљеву). У команди места није било никога осим Аце, сви су били на дужности. Преноћио сам и сутрадан, чекајући курире и запреге да превезем даље материјал (камион сам већ био вратио у Ужице), одем у апотеку да купим нешто санитетског материјала. Апотекар ми прода оно што је имао (сећам се било је јода, газе, разних лекова). Није прошло ни пола часа како сам се вратио из апотеке, кад у команду места дође четнички командант Миладин Дрршки и пита:

— Ко је од вас био у апотеци?

— Ја сам био — кажем.

— Одмах да вратиш то што си купио.

— Нећу да вратим — опет кажем — јер сам то купио, а по ред тога лечим у болници и партизане и четнике, све борце.

— Мораш да вратиш — каже ми Дрински — ово је четничка територија. Ако за 15 минута не вратиш, бићеш ухапшен!

То рече Дрински и изгуби се из команде. Чим он оде, Аца ми каже да треба да вратим јер се назире да у односима са четницима нешто није у реду. И вратио сам, шта би друго, нека ђаво нсси те четнике. Некако у то време стигосхе два камиона пуна оваца; чујем да су са Романије и иду у Ужице. Нађем и једног мог бившег рањеника. Он ми каже да ће тамо предати овце, а да ће отуд возити оружје и муницију. Питам да ли и ја могу с њима и они ме приме. С њима стигнем у Рогачицу и ту останем, а они камионима продуже за Улице. У Рогачици нађем Воју Николића, био је командант меета. Треба да нађе запреге да се одвеземо, а он никако не може да их нађе, све су заузете. Тога дана долетео је и један авион, бомбардовао је Рогачицу, срећом жртва није било. Остао сам два-три дана и добио некакав грип и високу температуру. Борка и Сека ме лечиле, а онда је дошла и Јулка. Забринула се за мене. Хтела је у Рогачицу да телефоном пита за

мене. Најзад емо добили сеоска кола, мене су сместили у кола, а Јулка, Борка и Сека су пешачиле поред кола. Путовали смо по-дуго кад смо срели једног нашег лакшег рањеника Рају. Он нам узрујан каже:

— Четници напали нашу болницу. Траже докторе Јулку и Ђуру да их закољу. Бежите назад. . .

Јулка је одмах планула. Неће назад. Хоће да види шта је са рањеницима. Не могу да је разуверим. Још ми тражи пиштољ, па да иде. Једва сам је убедио па смо кренули назад, у Рогачицу. Тамо смо били око поноћи. Отуд зовем телефоном Врховни штаб и известим друга Тита да су четници напали нашу болницу и да траже Јулку и хмеје да нас закољу.

Тражим помоћ. После два-три сата дођоше два камиона партизана, сећам се, били су из Рачанског батаљона. Али, опет мука: Рачани неће никуд по ноћи, Чекају да сване, па да иду на сигурно, да виде где су чији положаји. Сећам се, и командир и комесар били су млади учитељи. Изјутра, на нашу радост стиже Борота, командант Тамнавског батаљона. Он је са својима растерао четнике, ослободио нашу болницу и довео је у Рогачицу. Сећам се да су међу нашим рањеницима била и двојица четника које смо одмах обрадили и лечили са нашим рањеницима. Тога дана је у Рогачицу дошао и Фића Кљајић, члан Главног штаба Србије. Био је тешко рањен из машингевера — кроз плућа. Иза врата је зјапила велика рана, као да си ножем зарезао. Оперисао сам га и превио. Дошао је као рањеник и учитељ Чеда Милосављевић, стари комуниста на служби у Крупрву и један од говорника у устанничкој Белој ЈДркви; њему је била поломљена, кост испод колена, тешка рана.

Болница је остала око 20 дана у Рогачици. Ту смо детаљно лечили рањенике, обрађене слали у Ужице. Негде око 26. или 27. новембра евакуисани смо у Ужице, па одмах на Златибор. Сећам се из Рогачице дечака од 12 година, који је сваки дан био уз нас, син учитеља Ковачевића (данас је шеф рендгенолошког кабинета поликлинике Војномедицинске академије у Београду). Још тужнија ми је успомена да смо као заробљеника држали др Јелу Михаиловић, Јулкину другарицу, која је била четнички лекар. Сећам се, молила ме је да је пустим, а ја нисам хтео, толико сам као и многи други био тврд, а заборављао на улогу лекара. На крају, лично је Тито интервенисао да је пустимо како би четници пустили нашег лекара Станојку Ђурић (умрла пре неколико година). Тек на Титову интервенцију пустио сам Јелу, али опет је било тужно — нисмо се ни опростили (она данас живи у Шапцу).

Друг Тито је прихватио мој предлог и одмах наредио да се др Гојко Николиш, лекар Краљевачког партизанског одреда „Јово Курсула“, упути на дужност у Ужице.

На Златибору сам провео само један дан без панике и, како сам био мртав уморан, легао сам да се испавам. Замислите, у том наклу, још се у ствари и није знало у каквој смо опасности, спавали смо.

Моја сестра Јулка, невоља је натерала, пробудила ме:

— Ђуро, одмах нађи Гојка Николиша. Међу особљем је велика паника. Дошао један петоколонаш међу болеснике и у трпезарији одржао паникерски говор: да су Немци стигли у Чајетину и да за који саг могу бити на Златибору. Дижи се што пре, нађи Гојка и идите у Врховни штаб нека одмах неко дође и смири особље и болеснике.

Одмах сам отрчао и нашао Николиша, испричао му и рекао да што пре идемо у Врховни штаб. Николиш ми је рекао:

— Не знам где се налази Врховни штаб...

Шта смо могли друго да урадимо него да идемо да сами умирујемо рањенике. Отишли смо у инвалидски дом, где је било око 50 рањеника. У једном тренутку погледао сам кроз прозор и угледао да се пред зградом зауставио аутомобил и из њега Ризишао шофер који ме је са Дедијером и Бакићем возио из Ужица на Златибор. Обрадовах се и рекох Гојку.-

— Ено шофера из Врховног штаба. Хајдемо брзо доле.

Шофер је доле застао да би из једног бензинског бурета, која су била распоређена покрај пута, узео гориво. На моје питање кад се враћа у Врховни штаб, рекао је — одмах кад узме бензин. И заиста, Гојко и ја сели смо у кола и после око 500—600 метара свратили у једну вилу. Отишли смо на спрат. Тамо смо нашли Кардеља, Ранковића, Цану Бабовић, чини ми се и Ђиласа. Тито није био међу њима. Обратио сам се Ранковићу:

—• Јулка ми је рекла да је један петоколонаш одржао рањеницима паникерски говор, да су Немци већ у Чајетини. Молим да неко од вас дође и помогне нам да смиримо људе.

Ранковић ми рече једноставно:

— То није петоколонаш него члан ЦК СКОЈ-а. Ситуација је таква како вам је рекао, али мало је био неспретан. .. Друг Тито још није стигао. Отишао је са Хадсоном и још га нема...

Онда ми даде један руксаг хиљадарки рекавши да се свим рањеницима и особљу подели по хиљаду динара и да им се каже да је ситуација тешка. Настојте да спасете што више рањеника, а свако за кога нема транспортних средстава нека се сналази како може. Нико од особља не сме остати са тешким рањеницима, јер ће их Немци побити. Ми се надамо да Немци неће убијати тешке рањенике, да ће поштовати Женевску конвенцију...

Вратили смо се брзо међу рањенике и почели делити паре. Давали смо га и женама са децом које су се ту нашле као збег. Упућивали смо људе да иду што организованије према Санцаку, како ко може, и да се помажу оним што имају. Негде око 11 часова ноћу Гојко Николиш позва мене и Борку Демић и каже нам:

— Ми као шпански борци треба да останемо са рањеницима. Ако Немци дођу и ако нам буде претила опасност, припуцаћемо па ћемо се убацити у аутомобил (имали смо један мали „тополино“) и побећи. . .

И ја и Борка били смо зачуђени. Питали смо га шта му је да тако нешто предлаже? Рекли смо да нисмо самоубице, ни кукавице. Чак смо га и вређали, али никако нисмо пристали. На крају смо отишли, а Гојко је остао. Само нам је рекао:

— Ја морам да останем. . .

Целу ноћ смо пешачили по ветру и мразу са колоном рањеника према Увцу, али од страха и неизвесности, од туге за остављеним рањеницима, хладноћу као да нисмо осећали. . .

Др Ђуро МЕШТЕРОВИЋ